

Onderweg naar Ewa

Colofon

ISBN: 978 94 6365 270 4

1e druk 2020

© 2020, Peter Mulhuijzen

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Onderweg naar Ewa

Peter Mulhuijzen

Over de citaten

Het *Vogelgezang* gedicht en citaten bij het begin van de drie delen zijn overgenomen uit de teksten van *Terezín, Children's Cantata* (vertaling van mij).

De cantate is een selectie uit de vele gedichten achtergelaten door kinderen die in het Terezín concentratiekamp (ook bekend als Theresienstadt) verbleven. Van veel van deze jonge auteurs zijn de namen niet bekend.

Van de gevonden gedichten zijn negen teksten gebruikt voor de cantate gecomponeerd door Robert Convery ter herdenking van alle kinderen die zijn omgekomen in de Holocaust.

Proloog

27 januari 1945

Die dag kwamen ze.

De eenzame kleine jongen kon ze eerst niet goed zien tegen de achtergrond van sneeuw. Toen ze dichterbij kwamen dacht hij dat het engelen waren. Engelen waren ook altijd in het wit.

Maar hadden engelen geweren?

De boze soldaten die eerder die dag waren vertrokken uit het kamp hadden ook geweren. Daar schoten ze mensen mee dood. Toen ze weggingen en de grote mensen hadden meegenomen, hadden ze dat weer gedaan. Waren deze engelen gekomen om de gevangenen die nog in het kamp waren dood te schieten?

Sommige gevangenen in hun gestreepte dunne kleding deden vreemd... ze lachten. Fluisterden tegen elkaar dat ze vrij waren. Niet alle gevangenen deden dat, de meesten waren te zwak om te praten. Zij stonden daar maar, starend naar de engelen en de engelen staarden terug. En bleven kijken. Waarom deden ze dat en waarom hadden ze zo'n rare blik in hun ogen?

Wat betekende dat... vrij zijn? Zou hij dan zijn zusje weer zien? Ze was ergens aan de andere kant van het prikkeldraad. Hij had haar nooit meer gezien nadat ze haar hadden weggenomen. Dat was heel lang geleden. Zou hij nu naar haar op zoek mogen gaan?

De engelen deelden eten en snoep uit. Sommigen glimlachten, die zagen er aardig uit, maar de kleine jongen kon niet verstaan wat zij zeiden. Was dit zoals engelen praatten? Een paar oudere gevangenen huilden en een vrouw, niet meer dan een skelet in lompen, kuste een van de engelen. Waarom deed zij dat?

De kleine jongen hield zich op de achtergrond. Heel alleen en verloren keek hij toe, niet goed wetend wat te doen. De situatie met haar ongebruikelijke sfeer was een verontrustende ervaring. Het maakte hem bang.

Eén gedachte tolde alsmaar door zijn hoofd: wat zou er nu met hem gebeuren...?

* * *

deel 1 – Vogelgezing

“

Hij die in zijn nest blijft en er niet op uit gaat
weet niets van deze wereld.

Anoniem, 1941

april-juni 2004

Grappig hoe stormen de gewoonte hebben ons te waarschuwen dat zij op het punt staan los te barsten, ongeacht of het in de grote buitenwereld is die we natuur noemen of in de intieme binnenwereld die thuis heet. Mijn dochter Hilde, bijna veertig en gescheiden, geeft altijd dezelfde waarschuwing: protesteren tegen mijn gewoonte haar dochter Nicky te noemen. Omdat ik geloof dat Hope een malle naam is voor een meisje van veertien, ben ik gewend geraakt aan mijn dochters uitvallen. En Hilde's humeur wordt er niet beter op elke keer als mijn mondige en temperamentvolle kleindochter duidelijk laat blijken dat zij het prachtig vindt Nicky te worden genoemd.

Alleen door mij dan.

Hilde is van het bazige type, wat haar past als directeur van een eigen uitzendbureau in de universiteitsstad waar wij wonen: Lancaster. Als zakenvrouw is m'n dochter succesvol, een feit waar zij graag mee pronkt. Trendy dure kleren, niet te vergeten de auto waar zij zich in verplaatst: een Jaguar. Het valt niet te ontkennen dat zij het zakelijk heel goed doet, maar elke keer als ik naar haar kijk zie ik achter het vrouw-van-de-wereld-uiteerlijk een heel onzeker meisje dat zich daar verbergt. Het versterkt mijn overtuiging dat de combinatie van alleenstaande ouder en heel hard werken om zakenvrouw van het jaar te worden, een water-en-olie-mix is: het gaat niet goed samen, ook niet als het de opvoeding betreft van één kind. Ik weet waar ik over praat, want heel lang geleden heb ik het zelf geprobeerd. Ik hoef maar naar m'n eigen kind te kijken om te zien waar ik gefaald heb.

Het was ons favoriete moment van de dag, met z'n drieën aan de eettafel genietend van de avondmaaltijd. Gewoontegetrouw had ik mijn kleindochter met Nicky aangesproken. Deze keer barstte de storm verwoestend los.

'Ik heb mensen van vijftenzestig gezien die hun verstand kwijt waren. Maar ik heb nooit kunnen denken dat mijn eigen vader... de *eminente* wetenschapper... ook zo iemand zou zijn.'

'Hilde, mijn verstand is nog volledig in...'

‘Wees dan zo vriendelijk je te herinneren dat de naam van mijn dochter Hope is. *Hope*, vader. De naam die ik zelf voor haar heb gekozen.’

Ik deed er het zwijgen toe, wist al te goed dat dit een strijd was die ik niet kon winnen. Er moest iets gebeurd zijn op kantoor waar zij niet blij mee was; wat was een betere manier om het af te reageren dan in de veiligheid van thuis? Het feit dat ik haar een ‘thuis’ bood sinds zij zelf veertien was, nadat haar moeder was vertrokken naar het verre Italië, telde voor haar niet mee. Mijn huis is groot genoeg om ons drieën ruimschoots onderdak te bieden en aangezien zij mijn enige nakomeling is, kan ik leven met haar bazige buien en boze uitbarstingen. Iets waar mijn schoonzoon zes jaar geleden geen zin meer in had, waardoor hij met de noorderzon vertrok. Zijn plotselinge vertrek (op een avond kwam hij niet meer thuis van zijn werk en daarna liet hij nooit meer van zich horen) deed mij me soms afvragen of ik wel van mijn eigen kind hield. Het enige waar ik zeker van ben is dat ik zielsveel hou van mijn kleinkind.

‘Mammie, ik vind het niet erg als Rick mij Nicky noemt.’

‘Wat is er toch aan de hand met jullie twee? Hij is mijn vader, jouw grootvader, dus noem hem Opa... *alsjeblijft*, Hope. Waarom kunnen we in dit huis niet normaal doen? Ik heb nooit begrepen waarom jij je grootvader bij zijn voornaam noemt.’

‘Omdat hij voor mij speciaal is, mammie. Er is nooit een teken van leven van de anderen. Ik weet dat ik een oma heb, en ook een overgrootmoeder, er schijnen nog tantes en een oom te zijn, maar ik hoor nooit wat van ze. Als ik Rick Opa noem, wordt hij voor mij een van hen. En dat is ie niet... hij is een van ons. En hij haat het als ik hem Opi noem, daarom noem ik hem Rick en het kan me niks schelen of jij dat goedvindt of niet.’

‘Kan zijn, maar ik ben er absoluut op tegen. En wel omdat je grootvader zijn zogenaamde koosnaam voor jou al eerder heeft gebruikt voor zijn maîtresse.’

Met een bezwaard hart zag ik de reactie in m’n kleindochters ogen. Nee, nee... niet dit en niet nu. Het laatste wat ik wilde.

‘Ja, Hope, het is de hoogste tijd dat je dit weet. Ik was van jouw leeftijd toen mijn moeder me dit vertelde.’

Tot m'n verrassing hadden Hilde's woorden een tegengesteld effect. Opgetogen ogen keken mij aan. 'Wat romantisch! Wat heerlijk en hemels romantisch.'

'Hope! Spreek geen onzin! Het is bepaald niet hemels of romantisch voor een echtgenoot én vader zijn vrouw ontrouw te zijn door er een maîtresse op na te houden.'

'Maar dat is toch wat alle grote mannen doen, mammie? De geschiedenis is er vol van. Het is toch belangrijk dat iemand van je houdt? Hoe kunnen mannen anders groot zijn?'

'Wat een onzin! Is dit wat je op school leert? Er zijn geen grote mannen en het heeft niets met liefde te maken...'

'Natuurlijk wel...', probeerde ik ertegen in te brengen, te laat doorhebbend dat mijn dochter in een van haar destructieve buien was.

'Liefde? *Liefde?! Alsjeblieft*, vader, laat me niet lachen. Als je van m'n moeder had gehouden op de manier zoals zij verdiende, zouden we nu allemaal één gelukkige familie zijn geweest.'

Ik wist niets te zeggen, voelde me klemgezet.

Voor Hilde was dit een regelmatig terugkerend thema, een hardnekkige illusie. Er zat iets waars in haar woorden, maar ik wist dat de werkelijkheid er anders uitzag. Hoe zeg je dat tegen oren die niet willen horen?

Als gewoonlijk werd ik gered door een trouwe bondgenoot. Alleen gebruikte mijn jonge helper geen groot geweer zoals haar moeder. Zelfs geen kanon.

Ze liet een bom vallen.

'Waarom heeft mijn vader ons verlaten, mammie?'

De ijzige stilte die volgde werd onderbroken door Hilde's mes dat met luid kabaal op het parket kletterde.

*

Hilde zat daar, roerloos, niet in staat iets te zeggen. Haar ogen gefixeerd op iets achter mij, maar ik was ervan overtuigd dat zij niets zagen. Haar hele houding was van iemand die een geest had gezien, een schim uit het verleden, bringer van de pijn die zij in de afgelopen jaren had geprobeerd te ontkennen.

De tranen die plotseling haar ogen vulden brachten het leven terug in haar; een tel later vluchtte ze de eetkamer uit. Nicky keek mij stomverbaasd aan. Ik stond op, samen ruimden we de tafel af. In de keuken gingen we aan de gang met het hoogtepunt van de dag: de afwas doen en over van alles en nog wat kletsen. Deze avond was het niet moeilijk te raden wat bovenaan het lijstje van m'n kleindochter stond. Ze gaf me een druipend bord. 'Had jij vroeger een maîtresse, Rick?'

'Yep.'

'En was haar naam Nicky?'

'Nee, Nicole. Ik noemde haar Nicky.'

'Omdat ze heel speciaal was voor jou?'

Ik zag de ongerepte romantische ziel weerspiegeld in haar ogen en glimlachte. Stilletjes deed ik een schietgebedje dat haar romantische verlangens vervuld zouden worden zonder de pijn die daar zo vaak mee gepaard gaat, maar ik wist dat ik mezelf voor de gek hield.

'Ja, ze was heel speciaal voor mij, meer dan enig levend wezen. Helaas kwam zij in mijn leven toen ik al getrouwd was met een ander.'

'Oma.'

'Uh-uh...'

'Waarom woont Oma in Italië en waarom horen we nooit iets van haar?'

Ik zuchtte inwendig. Dit werd de Avond der Onthullingen.

'Ik moet haar heel erg gekwetst hebben, want zij heeft mij min of meer uit haar leven geschrapt.'

'Maar waarom mammie en mij ook? Dat is niet eerlijk! En waarom praat mijn moeder nooit over haar? Zij is *mijn* Oma! Ik wil haar een keer opzoeken en haar vragen waarom zij doet alsof wij niet bestaan. Het zou helpen als mammie eens ophield mij als een kind te behandelen. Ik ben veertien. *Veertien!* Ik kan best alleen naar Italië reizen. Misschien deze zomer. Help je mij, Rick? Als jij mammie zegt dat je het OK vindt dat ik alleen naar Italië ga, misschien dat zij dan...'

'Hm-mm... ik weet het niet, Nicky. Je bent haar enig kind

en mijn enig kleinkind. We willen niet dat jou iets overkomt. Het is best een verre reis zo in je eentje.'

Ze kende mij goed genoeg niet verder aan te dringen, reikte me een druipende pan aan. 'En dan is er ook nog een andere onbekende vrouw: Oma's moeder. Die moet inmiddels honderd zijn, geloof ik. Woont in Schotland in zo'n achteraf gehucht... Pitiless of zoiets.'

'Pitlessie.'

'Waarom noem jij het dan Pitiless? Het klinkt als liefdeloos.'

Ik grinnikte. 'Klopt. Ik vond het heel toepasselijk... liefdeloos past precies bij m'n schoonfamilie.'

'Wie zijn zij eigenlijk, Rick, waarom horen we nooit wat van ze? Behalve tante Winnie, die mij elk jaar voor m'n verjaardag een kaart uit Australië stuurt. Ik geloof dat zij wel aardig is, maar ik herinner me haar niet goed. En de anderen, weten zij niks van ons?'

'Winnie was altijd al de vreemde eend in de bijt. Op een goeie manier dan. Ik mag haar erg graag. En de anderen? Ja, zij weten van ons, van jou, je moeder en mij.'

'Dat zegt nog steeds niks over wie zij zijn. En waarom doet iedereen er zo geheimzinnig over?'

'Om jou te beschermen, denk ik. Er zijn een heleboel zaken die nooit opgehelderd zijn, je kan ze ook geheimen noemen, en die hele familie lijdt daaronder. Anderen kwetsen als een vorm van zelfbescherming is zoals zij met mensen omgaan... met als gevolg dat zij zichzelf pijn doen.'

Nicky nam de droogdoek uit m'n handen, gooide die op het aanrecht. Met haar handen op haar smalle heupen keek zij me aan. 'Mij kun je alles vertellen, Rick. Ik ben nu een grote meid. Echt.'

Ik moest weer grinniken. 'Wie ben ik om dat te ontkennen? OK, veertien is vandaag de dag een volwassen leeftijd, neem ik aan. Maar...' Ik stak m'n hand op toen ze begon te protesteren. 'Nicky, ik geef toe dat je recht hebt te weten wie je familie is. Maar het is een lang verhaal en nu ben ik niet in de stemming.' Haar frons vertelde mij dat ze teleurgesteld was. 'Wat vind je van zondag? We kunnen naar Bolton-le-Sands gaan en een lange wandeling langs het strand maken.'

Ze sloeg haar armen om mijn nek, kustte me op beide wangen. ‘Dank je dat je me niet als een klein kind behandelt. Jij bent de beste grootvader op de hele wereld.’

‘Nou, dat weet ik zo net nog niet. Zondag dus. Wat zijn je plannen voor vanavond?’

‘Bij Kim *Pride & Prejudice* kijken. Je weet wel, Jane Austens meest romantische boek?’ Ik knikte. ‘We doen een project over Jane Austen op school... Kim heeft de dvd.’

‘Klinkt goed. Ik weet zeker dat je ervan zal genieten.’

Onderschat nooit de slimheid van jongeren.

Ze stond in de deuropening, keek over haar schouder, een glimlach sierde haar lippen. Daarom was ik niet voorbereid op wat kwam. ‘Wanneer ga je mij inwijden in *jouw* familie, Rick? Maar misschien is er niet veel te vertellen omdat je enig kind bent... net als mammie en ik.’

*

De zondag beloofde een ideale wandeldag te worden. Niet alleen houden strandwandelingen mijn conditie op peil, de aanblik van de zee werkt op mij heel ontspannend. Dit keer zag ik op tegen het moment dat ik mijn voeten op het zand zou zetten om de familiekast te openen waarin de lijken verborgen waren.

We lieten de auto achter op de parkeerplaats en liepen naar het strand. Op dat moment kroop de zon van achter een wolk en groette ons vrolijk met een warme omhelzing. Nicky had een verrassing voor mij in petto. ‘Vind jij Darcy aardig?’

‘Eh...?’

‘Darcy. Elizabeth Bennets held in *Pride & Prejudice*.’

Ja natuurlijk, het Jane Austen-project. ‘Ah... *die* Darcy. Een held, vind je? Jouw held ook?’

‘Mammie noemt jou altijd de eminente wetenschapper en ik vind dat ze gelijk heeft. Dus kun jij niet een soort tijdmachine voor mij maken? Lijkt me heerlijk te ruilen met Elizabeth Bennet en gelukkig te zijn met Darcy... vooral als hij Colin Firth is.’

‘Om hem te vinden heb je geen tijdmachine nodig.’

Met stralende ogen danste ze om me heen. ‘O, Rick, lijkt het je niet geweldig om in die tijd te leven? De mensen waren toen zo *vreselijk* romantisch.’

‘Nou, het is wel duidelijk wie hier de romanticus is.’

‘Maar jij bent er ook een. In ieder geval was je er een... je had een maîtresse.’

‘Waarom denk je dat een maîtresse het meest romantische is dat er bestaat?’

Ze stopte, keek me aan met een verwarde uitdrukking op haar gezicht. Ik pakte haar hand. ‘Het is het voorrecht van de jeugd om te geloven dat verliefd zijn een ononderbroken toestand van hemelse zaligheid is. Het is goed dat te geloven, anders zouden de meeste mensen niet verliefd durven worden. En als liefde een keer pijn doet, is het goed in liefde te blijven geloven en de moed te hebben opnieuw te proberen er iets moois van te maken.’

‘Waarom is dat jou of mammie dan niet gelukt?’

We kwamen weer in beweging. Ik glimlachte als een boer die kiespijn heeft in het besef dat ik Nicky naar het onderwerp had geleid dat ik het liefst vermeed.

‘Punt voor jou.’ Ik deed m’n zonnebril af, keek uit over de zee. Mijn ogen volgden de zon zoals hij over de toppen van de golven gleed en met zijn licht vrolijk van golf naar golf sprong. Een nooit eindigend spel van beweging en onbeweeglijkheid, twee tegen-gestelde elementen binnen de eenheid van de natuur. Een uitdaging voor de menselijke geest, voor mij een bron van oneindige fascinatie.

Ik zette m’n zonnebril weer op. ‘OK, tijd voor onderricht. Ik weet dat geschiedenis een lievelingsvak van je is, maar ik vraag mij af of deze familiehistorie je zal bevallen. Als wetenschapper geloof ik niet in onwetendheid, en omdat je erom gevraagd hebt, kan dat alleen maar betekenen dat jij toe bent aan een reis in het verleden van je familie.’ Ik zag de vraag in haar ogen. ‘Het spijt me, lieverd, vandaag komt alleen de familie waar ik in getrouwd ben aan bod.’

‘Ik weet dat er een overgrootmoeder bestaat die ergens in Schotland woont, dus moet er ook een overgrootvader zijn. Wat is er met hem gebeurd?’

‘Ah, zoals altijd ga je meteen naar de kern van de zaak. Een triest geval. Zijn naam is Charles... Charles Seguilt.’

‘Wat voor man was hij?’

‘Geen idee. Ik heb hem nooit ontmoet.’

‘Hoezo niet?’

‘Hij was al overleden toen ik Helen, jouw grootmoeder, leerde kennen. Je herinnert je waarschijnlijk dat er vier kinderen in het gezin waren: drie dochters en een zoon.’

‘Moet een vreemd stelletje zijn... hebben zich nooit voor ons geïnteresseerd.’

‘Daar hadden zij zo hun redenen voor.’

‘Je bedoelt Nicole, jouw maîtresse.’

‘Dat... en andere zaken.’

‘Wat is er met Nicole gebeurd?’

‘Ah... terug naar de romantiek.’

Ik glimlachte tegen haar; dat was niet zoals ik mij vanbinnen voelde. Na al die jaren deed het nog steeds pijn. Hoe kreeg mijn onschuldige kleindochter het voor elkaar mij te confronteren met het hoogte- en dieptepunt van mijn verleden? Maar was ik daar niet zelf debet aan? Ik was begonnen haar Nicky te noemen omdat die naam voor mij symboliseerde dat zij iemand was waar ik met heel mijn hart van hield. Maar altijd was er het stemmetje dat pesterig vroeg of ik m'n kleinkind niet gebruikte om mezelf te genezen. Fijntjes wreef het onder m'n neus dat het weinig had geholpen, diep vanbinnen zat nog steeds een heel gevoelige plek.

Ik zuchtte. ‘Je weet wat mijn lievelingsfilm is, niet?’

Mijn vraag overviel haar. Toen, heel langzaam, drong het tot haar door, haar ogen vertelden me dat ze het begreep. En ook nu was zij me weer een stap vooruit. ‘Daarom bezoek je zo vaak het station in Carnforth.’

*

Een tijdlang liepen we zwijgend verder, een moment van rust dat mij welkom was want vanbinnen was het verre van rustig. Ik was terug op het station van Carnforth, als stille ooggetuige